

Nr 172

Utlåtande i anledning av väckta motioner om ökade möjligheter till särskild undervisning åt sjuka eller tillfälligt invaliderade elever vid folkskolor m. fl. läroanstalter.

(2:a avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sunne m. fl.* (I: 312) och den andra inom andra kammaren av herr *Johansson i Lugnvik m. fl.* (II: 305), har yrkats, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte begära en översyn av gällande bestämmelser i syfte att öka möjligheterna att bereda särskild undervisning åt elever vid såväl folkskolor som läroverk och därmed jämförliga skolor, som på grund av hälsoskäl under en längre tid inte i vanlig ordning kan deltaga i undervisningen.

I motionerna har anförts bland annat följande.

Vid många folkskolor och läroverk är det ett allvarligt problem hur man skall kunna förhindra att sjuka eller tillfälligt invaliderade elever ohjälpligt halkar efter i undervisningen. Elever, som blir liggande på sjukhus eller i hemmen under en längre tid, får när de kommer tillbaka till skolan ett hårt arbete för att ta igen vad de andra har hunnit med, medan de själva varit borta därifrån, och i åtskilliga fall måste de finna sig i att gå om en klass. I den mån de har krafter nog skulle studier ge ett värdefullt avbrott i sjukristessen. Det är också en psykologisk vinst att kontakten med skolan inte klipptes av under sjukdomen.

Det är emellertid svårt för dem att utan handledning åstadkomma någorlunda effektiva studier. Därför är det nödvändigt att man ökar ut möjligheterna till särskild undervisning för skolornas sjuklingar. Det kan ske genom inrättandet av fasta lärartjänster vid större sjukhus och genom underlättande av lärares timtjänstgöring på sjukhus eller i det sjuka barnets hem.

I Kungl. Maj:ts kungörelse av den 9 december 1938 förordnas, att statsbidrag må utgå till avlöning åt lärare vid skola, som anordnas vid sjukvårdsanstalt eller barnhem för undervisning på folk- eller småskolestadiet. I enlighet med denna kungörelse utgår för närvarande sådant statsbidrag till ett antal anstalter och hem, av vilka så gott som samtliga är avsedda för vård av vanföra, tuberkulossjuka eller psykiskt efterblivna barn.

Det råder en viss oklarhet om i vilken mån kungörelsen öppnar en möjlighet för inrättandet av statsbidragsberättigade lärartjänster också vid andra former av sjukhus. Vi anser, att undervisning bör ordnas vid sjuk-

hus, där antalet patienter i skolåldern genomsnittligt är tillräckligt högt. Att detta hittills inte har skett i någon nämnvärd omfattning kan dels bero på tveksamhet inför vem som skall stå för kostnaden, dels på en viss osäkerhet beträffande vem som bör ta initiativet, vederbörande skolstyrelse eller sjukhusets huvudman.

För särskild undervisning av sjuka barn i hemmen eller för mer tillfällig lärartjänstgöring vid sjukhus utgår inte något statsbidrag. Enbart i Stockholm undervisas emellertid varje år ca 300 sjuka folkskolebarn, och staden anvisar årligen omkring 200 000 kronor för ändamålet. Dessa siffror visar det stora behov som finns av sådan särskild undervisning, men man måste räkna med att endast ett fåtal kommuner har tillräckliga ekonomiska resurser för att själva bekosta den. Folkskolestadgan ger dem knappast heller mer än en moralisk skyldighet att göra det. Inte heller kan man rimligtvis begära, att föräldrarna skall stå för de ganska dryga utgifterna.

Det vore också lämpligt med en översyn av bestämmelserna för bidrag till skolskjutsar, som gör det möjligt för tillfälligt invalidiserade barn att komma till skolan, även om de inte bor på sådant avstånd från skolan, att statsbidrag i vanlig ordning utgår för skolskjuts.

Problemet är i stort sett detsamma på läroverksstadiet. Inte heller här ger den nuvarande anslagsramen utrymme för timtjänstgöring på sjukhus eller i hem, trots att denna sparsamhet i längden är missriktad. Avbrott och försämring av studierna kostar också samhället pengar.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat utlåtanden över de ifrågasvarande motionerna av *skolöverstyrelsen* och *medicinalstyrelsen*.

Av de avgivna yttrandena inhämtas i huvudsak följande.

Skolöverstyrelsen har i ärendet anfört bland annat följande.

Statsbidrag till avlönande av lärare vid de sjukvårdsanstalter och barnhem, som anges i den i förslagsanslaget till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare för vid statsunderstödda sjukvårdsanstalter och vid vissa barnhem intagna barn i skolåldern upptagna förteckningen (1954/55: VIII I.30), utgår efter av Kungl. Maj:t för varje särskilt fall lämnat medgivande (jfr exempelvis 1 § 2 mom. a) avlöningsreglementet för folkskolan). Kungl. Maj:ts befogenhet att lämna sådana medgivanden synes grunda sig på särskilda av riksdagen givna bemyndiganden (jfr exempelvis Rd. skr. 1919: 8 s. 150, Rd. skr. 1927: 8 A s. 79 och Rd. skr. 1930: 8 A s. 78).

Kungörelsen den 9 december 1938 (nr 756) synes endast avse vissa med här avsedda lärares anställningsförhållanden sammanhängande frågor.

Överstyrelsen finner den i motionerna begärda översynen önskvärd och tillstyrker, att utredning verkställs med det syfte, som anges i motionerna.

Medicinalstyrelsen har tillstyrkt den av motionärerna ifrågasatta översynen av på området gällande bestämmelser. Styrelsen har hänvisat till och till alla delar instämt i ett i ärendet avgivet yttrande av medlemmen av styrelsens vetenskapliga råd, professorn N. Malmberg, i vilket anföres bland annat följande.

Det torde utan vidare kunna konstateras, att ett förverkligande av de nämnda motionernas syftemål skulle fylla en uppenbar och länge känd brist i nuvarande omhändertagande av på sjukhus eller i hemmen vårdade mera långvarigt sjuka barn eller konvalescenter i skolpliktig ålder. — Det torde vara på rätt få platser i landet, där någon ordnad undervisning för härför lämpade fall äger rum. Motionärerna anför som exempel förhållandena i Stockholm. Här kan undervisning erhållas på sjukhusen för barn, men längden på förmodad av sjukdom tvungen bortovaro från skolan bör helst uppgå till så lång period som fem (5) månader eller något kortare tid. För ungdom i läroverk kan i Stockholm ingen undervisning erhållas.

Trots en i stort sett betydande genomsnittlig förkortning av medelvårdtiden under senare år tvingar allt fortfarande många sjukdomstillstånd i barnåldern till avsevärt långa vårdtider på sjukhus med efterföljande konvalescentvård i hemmet. Som exempel härpå må anföras fall av akut reumatisk feber med eller utan hjärtkomplikation, reumatoid artrit, akuta njurinflammationer, kroniska tarminfektioner, ben- och ledsjukdomar, tuberkulos, olycksfall av olika slag såsom benbrott m. m.

Av sjukhus där sådan undervisning i främsta rummet borde anordnas må anföras centrallasarettens barnkliniker, deras kirurgiska och ortopediska kliniker, de fristående barnsjukhusens medicinska och kirurgiska avdelningar, infektionssjukhus (epidemisjukhus), reumatologiska kliniker och sanatorieavdelningar för barn.

Hur lärarkrafterna skall disponeras, om heltidsanställda eller deltid-
anställda, är en fråga, som kräver särskild utredning. Lärarna vid sjukhus bör med hänsyn till hälsokontroll vara underkastade samma bestämmelser som gäller för sjukhuspersonal.

Undervisningens omfattning med hänsyn till tiden bör i varje fall bestämmas och doseras av den för sjukvården ansvarige läkaren, och ett nära och fortlöpande samråd mellan lärare, kurator och läkarpersonal bör äga rum såväl under den slutna vårdformen som efter det patienten utskrivits som konvalescent och ännu kontrolleras i öppen sjukvård.

En fråga som i förevarande fall aktualiseras är behovet av lokal, resp. lokaler för undervisningen, då densamma i regel icke kan försiggå på sjukrummet, där oftast ett eller flera barn samtidigt vårdas. I flertalet fall torde det bli tal om en en-barnsundervisning med hänsyn till sjukdomens natur liksom med hänsyn till barnens skiftande ålder. Av vikt är att en sådan undervisningsmöjlighet kan beredas skolpliktig ungdom från skolor av alla kategorier.

Utskottet. Sedan några decennier tillbaka är det i viss utsträckning sörjt för att barn i skolåldern, vilka på grund av vissa sjukdomar och utvecklingsrubbingar nödgas vistas å sjukvårdsanstalter och barnhem och därigenom under längre tid hindras i sin skolgång, få åtnjuta undervisning i särskilda skolor å respektive anstalter eller i allmänna skolor å anstaltsorterna. Den administrativa regleringen av denna undervisning har emellertid kommit att gestalta sig olika allteftersom skoldistrikt eller annat rättssubjekt är huvudman för densamma.

Då skoldistriktet själva anordna undervisning vid anstalterna eller då i dessa intagna barn beredes tillfälle att besöka allmän skola å anstaltsorten, ha distriktet möjlighet att utfå bidrag av statsmedel till bestridande av kostnaderna för bl. a. lärares avlöning, skolhälsovård, skolskjutsar, skolmåltider, fria läroböcker och annan undervisningsmateriel, korrespondens- och radioundervisning, undervisningslokaler och tjänstebostäder.

I de fall åter då undervisning, anordnad på ovan angivet sätt, icke står anstaltsbarnen till buds har Kungl. Maj:t möjlighet att efter prövning från fall till fall bevilja bidrag av allmänna medel för ändamålet. Denna Kungl. Maj:ts befogenhet är emellertid — som i motionerna framhållits — hårt beskuren, i det att den inskränker sig till vissa av riksdagen angivna anstalter och anstaltstyper samt endast avser undervisning å folk- och småskolestadiet, med undantag för Apelvikens fortsättnings-skola. Statsbidraget i fråga utgår därjämte endast till bestridande av anstalternas kostnader för lärarlöner samt för tillhandahållande av fria läroböcker och viss annan undervisningsmateriel.

De anstalter, beträffande vilka Kungl. Maj:t äger ifrågavarande bidragsrätt, tillhöra följande fyra kategorier, nämligen 1) statsunderstödda anstalter för ortopedisk vård (vanförestalter, ortopediska lasarettskliniker och vissa sanatorier för vård av ben- och ledtbefall, främst kustsanatorierna); 2) statsunderstödda tuberkulossjukhus; 3) dispensärbarnhem (hem för friska barn från tuberkulösa familjer, vilka hem bör åtnjuta understöd från landsting, statsunderstödd dispensär, Röda korset eller Nationalföreningen mot tuberkulos); samt 4) barnhem för nervösa och psykopatiska barn. Därjämte äger Kungl. Maj:t rätt att bevilja statsbidrag till skolundervisning vid sex särskilt angivna enskilda anstalter, som ansetts avvika från de förenämnda fyra kategorierna. Statsunderstödet till avlöning av lärarna vid de anstalter, som av Kungl. Maj:t förklarats bidragsberättigade, utgår till vederbörande huvudmän från det under åttonde huvudtiteln uppförda anslaget till Bidrag till avlöning åt lärare för vid statsunderstödda sjukvårdsanstalter och vid vissa barnhem intagna barn i skolåldern.

För skolpliktiga barn vid andra slag av sjukvårdsanstalter och barnhem än dem, för vilka Kungl. Maj:t äger lämna bidrag, är såsom av den lämnade redogörelsen framgår möjligheterna att erhålla undervisning under vårdtiden ovissa och beroende av vederbörande kommuns initiativ och resurser.

I likhet med skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen finner utskottet — med hänsyn till föreliggande, ur vissa synpunkter mindre tillfredsställande förhållanden på förevarande område — det påkallat, att en översyn kommer till stånd rörande nu gällande bestämmelser. Denna

översyn torde enligt utskottets mening lämpligen kunna verkställas av skolöverstyrelsen efter samråd med medicinalstyrelsen. Utskottet förutsätter härjämte, att den budgettekniska regleringen av statsunderstödet till anstaltslärarnas avlöning härvid tages under omprövning.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 312 och II: 305, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa den översyn av på förenämnda område gällande bestämmelser, som utskottet angivit.

Stockholm den 15 november 1955

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit
från första kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Ohlon, Iwar Anderson, Näsgård, Leander, Gillström, fröken Andersson, herrar Näsström, Hesselbom, Sundelin, Gustaf Andersson, Einar Persson och Jacobsson; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Ward, Malm-
borg i Skövde, Andersson i Malmö, Ståhl, Rubbestad, Åkerström, Hoppe,
fröken Elmén, herrar Johansson i Mysinge, Petterson i Degerfors, Thapper,
Cassel, Karlsson i Olofström och fröken Vinge.